

ISTORICUL MUZEULUI NAȚIONAL DE ANTICHITĂȚI

IV

ARHEOLOGIE ȘI MUZEOGRAFIE ÎN PERIOADA

1944—1956*

DE

EUGEN COMȘA

Perioada dintre anii 1944 și 1956 din îndelungata istorie a MNA se poate împărți, în funcție de mai multe criterii obiective, în două părți principale. Trecerea de la prima la cea de-a doua etapă s-a produs în cursul anului 1948.

Prima din acestea, dintre anii 1944 și 1948, este caracterizată prin greutatea provocată de război, de consecințele lui și de seceta prelungită. Trebuie subliniat că, deși dificultățile erau evidente, personalul științific al MNA a desfășurat, în condițiile date, o activitate susținută, atât pe teren, cât și în laboratoare.

Precizăm că MNA, în acea perioadă, a reprezentat — ca și pînă atunci — instituția principală, care a coordonat activitatea arheologică din întreaga țară, pentru Transilvania ținându-se legătura cu colectivul Muzeului de la Cluj.

La sfîrșitul războiului, pentru ca valoroasele colecții ale MNA să fie ferite de distrugerile ce puteau fi provocate de bombardamentele aeriene și în general de război, s-a luat hotărîrea ca o mare parte din materiale să fie evacuate din București. Operația s-a efectuat în cursul lunii aprilie 1944. Pentru a se asigura condiții cît mai bune de păstrare a colecțiilor, s-a ales drept loc de evacuare orașul Deva¹. La București, în clădirea instituției din str. I.C. Frimu nr. 11, pentru a se asigura securitatea materialelor arheologice rămase în depozite și pentru a se menține legătura cu autoritățile, a rămas o permanență, sub conducerea arheologului Gh. Ștefan².

După terminarea ostilităților pe teritoriul nostru și după semnarea armistițiului, într-un act din 1 noiembrie 1944, se arăta că au fost readuse

* Alexandru Păunescu, Irina Casan-Franga și Petre Diaconu, *Începuturile arheologiei românești. Istoricul Muzeului național de antichități*. (Partea I 1834—1880). SCIVA, 35, 1984, 1, p. 3—44; Alexandra Ștefan, *Progresele arheologiei și muzeografiei în România în perioada 1881—1927* (Partea a II-a); C. Petolescu, *Arheologia și muzeografia românească în perioada 1927—1943* (Partea a III-a), SCIVA, 35, 1984, 2, p. 109—157.

¹ Arh MNA, dosar 1944/12, f. 154.

² Arh MNA, dosar 1944/9, f. 83.

la București colecțiile MNA și că s-a întors la sediu și personalul ³. La data amintită și în continuare sediul MNA s-a aflat în str. I.C. Frimu nr. 11, în clădirea principală (în care era organizată expoziția permanentă a muzeului și birourile personalului) și în clădirea secundară (în care se aflau câteva încăperi servind ca birouri, un laborator de restaurare a ceramicii și depozitul principal al muzeului). În curtea instituției se păstrau în continuare, în condiții cu totul necorespunzătoare, monumentele epigrafice.

O problemă de o deosebită importanță, care se pune în perioada dată, era aceea a transformării Muzeului național de antichități în Institut de arheologie. În această privință se cuvine menționat un raport al prof. Ion Nestor, privind activitatea MNA pe anul 1947, în care se arată: „Muzeul nostru a trebuit să acționeze tot în lipsa unui institut arheologic al României și a oricărei alte forme de organizare a activității arheologice de la noi din țară. Socot că nu mă înșel atunci când cred că această stare de lucruri va înceta în curînd. Un proiect de lege pentru înființarea unui institut arheologic al României, elaborat mai demult în conlucrare cu colegul nostru, dl. ministru subsecretar de stat C. Daicoviciu, căpătase, încă din primăvara anului trecut, în urma stăruințelor dlui Daicoviciu și alor mele, aprobarea Excelenței sale dlui Ștefan Voitec, pe atunci Ministru al Educației Naționale. Desigur că schimbările profunde, care au afectat între timp societatea și țara noastră, au făcut ca acest proiect să fie reținut, evident pentru a nu se anticipa asupra amplei reorganizări, în spirit nou, a întregii munci științifice din țara noastră” ⁴. În aceeași dare de seamă se arată că drept urmare legii nr. 803 din 14 octombrie 1946, referitoare la organizarea muzeelor naționale, MNA „a intrat, păstrîndu-și unitatea de activitate, organizarea internă și misiunile de pînă atunci, în componența Muzeului național de artă și arheologie, în cuprinsul căruia el formează secția preistorică și secția de arheologie clasică, medievală și artă antică” ⁵. „MNA este prin lege *institut de cercetări științifice*, cu personal avînd titlu academic” ⁶. Din punct de vedere administrativ MNA depindea de Ministerul Învățămîntului și urma să fie condus de un director de secție. La 1 aprilie 1948 MNA a fost inclus în bugetul Ministerului Artelor ⁷, iar pe baza decretului nr. 301 din 15 iulie 1949, MNA a trecut la Academia R.P.R., pe lângă Institutul de istorie și filozofie ⁸.

Înspre sfîrșitul anului 1944, personalul MNA se compunea din 19 persoane, după cum urmează: Vladimir Dumitrescu (director); Dorin Popescu, Ion Nestor, Hortensia Dumitrescu, Gh. Ștefan și D. Tudor, șefi de lucrări; M. Petrescu-Dîmbovița, Bucur Mitrea și Ana Matrosenco, asistenți; apoi personal auxiliar: Exspectatus Bujor secretar, Pamfil P. Polonic desenator, G. Pantelimonescu maestru ceramist, Simion Barta laborant și patru paznici. În aceeași perioadă, în schema MNA figurau

³ Arh MNA, dosar 1944/5, f. 84.

⁴ Arh MNA, dosar 1947/6, f. 149.

⁵ Arh MNA, dosarele: 1947/6, f. 149, 1948/1, f. 147 și 1949/1, f. 77.

⁶ Arh MNA, dosar 1948/1, f. 147.

⁷ Arh MNA, dosar 1948/4, f. 22.

⁸ Arh MNA, 1949/1, f. 77.

și alți zece paznici ai complexelor arheologice de la : Garvăn, Adamclisi, Mangalia, Histria, Ulmetum, Capidava, Enisala, Troesmis și Turnu Severin⁹.

În noiembrie 1944, directorul MNA, Vladimir Dumitrescu, a cerut concediu de boală (prelungit de câteva ori)¹⁰. Ministerul Educației Națio-

Fig. 1 Prof. Theofil Sauciuc-Săveanu.

nale a hotărât ca direcția să fie girată de la 28 octombrie 1944, de către prof. Th. Sauciuc-Săveanu¹¹.

Din 1945 MNA avea următoarea structură organizatorică : director, secretar, secțiunea preistorică și protoistorică, secțiunea greco-romană, secțiunea medievală, apoi cabinetul numismatic, biblioteca, cabinetul de desen și cartografie, laboratorul ceramic¹². La mijlocul anului 1945, biblioteca MNA avea 2 107 volume și 230 reviste.

Cu toate greutatețile amintite, specialiștii din MNA, au continuat activitatea de teren. Din actele păstrate în arhiva MNA rezultă că în anul 1944 s-au efectuat săpături arheologice pe șantierele de la : Ploiești-Triaș, jud. Prahova (Ion Nestor), Mangalia, jud. Constanța (Th. Sauciuc-Săveanu), Trădiștea și Comana, jud. Giurgiu (D. Berciu), Pecica-Rovine, jud. Arad (Florin Popescu), în unele obiective din Oltenia (C.S. Nicolăescu-Plopșor), Băneasa, jud. Teleorman (Gh. Cantacuzino) și Deva „Tăuălaș”, jud. Hunedoara (Hortensia Dumitrescu)¹³. În anul 1945 s-a desfășurat munca pe șantierele : Histria, jud. Constanța (Scarlat Lambrino și colab.),

⁹ Arh MNA, dosar 1944/4, f. 4.

¹⁰ Arh MNA, dosar 1944/5, f. 51.

¹¹ Arh MNA, dosar 1944/5, f. 94.

¹² Arh MNA, dosar 1945/5, f. 60.

¹³ Arh MNA, dosarele : 1944/8, f. 6, 10 și 1944/6, f. 73, 75, 77.

Mangalia, jud. Constanța (Th. Sauciuc-Săveanu), Adamclisi, jud. Constanța (Paul Nicorescu), Capidava, jud. Constanța (Grigore Florescu), Garvăn-Dinogetia, jud. Tulcea (Gh. Ștefan), Celei-Sucidava, jud. Olt (D. Tudor), Măcin-Arrubium, jud. Tulcea (Em. Condurachi), Băneasa, jud. Teleorman (Gh. Cantacuzino) și în stațiunile preistorice de la : Ploiești-Triaș, jud. Prahova (Ion Nestor), Sărata Monteoru, jud. Buzău (Ion Nestor), Glina, oraș București (M. Petrescu-Dimbovița), Sălcuța, jud. Dolj (Dorin Popescu)¹⁴.

Este demn de semnalat că în 29 septembrie 1945, direcția MNA a cerut Ministerului Educației Naționale majorarea fondurilor pentru activitatea de cercetare, precizându-se în actul respectiv că : „Pentru justificarea acestor cereri, menționăm că MNA este în realitate unul din cele mai mari și mai active institute de cercetări științifice ale țării, centralizînd, în lipsa unui institut arheologic al României, întreaga activitate arheologică”¹⁵.

De asemenea, s-a continuat munca de prelucrare a materialelor strînse în cursul săpăturilor arheologice. Un mod de valorificare a fost acela al ședințelor de comunicări din cadrul MNA. La începutul anului 1946, s-a luat măsura ca specialiștii instituției să prezinte, pe rînd, comunicări în care să expună și să interpreteze rezultatele săpăturilor sau diferite probleme de specialitate. Ședințele erau programate cîte două pe lună și în fiecare din ele urmau să fie prezentate cîte două comunicări, urmate de discuții. Din seria de comunicări programate în primul trimestru al anului 1946, pentru exemplificare amintim cîteva lucrări de sinteză : marți 15 ianuarie 1946, s-a ținut comunicarea lui Dorin Popescu : „*Aurul preistoric în Transilvania*”, apoi la 5 martie 1946, același arheolog a vorbit despre : „*Argintul în preistoria României*”. În aceeași ședință din 5 martie 1946, Ion Nestor a prezentat comunicarea : „*Obiectele de aramă în neoliticul României*”¹⁶. În celelalte comunicări, din perioada dată, s-au prezentat și interpretat rezultatele săpăturilor de pe diferite șantiere arheologice și rezultatele unor cercetări de suprafață.

Din primăvara anului 1945, la săpături au început să participe, ca practicanți, doctoranzi și studenți (Alexandrina Alexandrescu, Eugenia Zaharia, Paul Păltinea, Eugen Comșa ș.a.)¹⁷, pregătiți la Catedra de arheologie și preistorie a Facultății de litere și filozofie București, sub îndrumarea directă a prof. Ion Nestor. De asemenea, unii din membrii Seminarului de preistorie au început să efectueze cercetări arheologice de suprafață.

Valorificarea descoperirilor făcute prin săpături s-a realizat prin publicarea acestora în 1944. Au apărut în acel an două volume. Primul era intitulat : „Raportul Muzeului Național de Antichități” cuprindea rapoartele de săpături și rezultatele cercetărilor arheologice de suprafață din anii 1942 și 1943, din întreaga țară, iar al doilea volum reprezenta o lucrare de sinteză și anume : „*Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*”, realizată de Dorin Popescu.

¹⁴ Arh MNA, dosar 1945/7, f. 143.

¹⁵ Arh MNA, dosar 1945/7, f. 25.

¹⁶ Arh MNA, dosar 1945/3, f. 86.

¹⁷ Arh MNA, dosar 1945/3, f. 16.

După un îndelungat concediu de boală, la 17 iulie 1945, Vladimir Dumitrescu a fost licențiat din funcția de director al MNA, rămânând la conducere, ca director-delegat, prof. Th. Sauciuc-Săveanu ¹⁸.

Fig. 2 Prof. Ion Nestor.

La 17 iunie 1947, structura MNA se prezenta astfel:

— *Secțiunea de preistorie*: Ion Nestor, directorul secțiunii; Dorin Popescu și Hortensia Dumitrescu, șefi de secție; M. Petrescu-Dîmbovița și Vlad Zirra, asistenți; Simion Barta, laborant.

— *Secțiunea de arheologie antică, arheologie clasică și medievală*: Th. Sauciuc-Săveanu, directorul secțiunii; Gh. Ștefan, D. Tudor și Bucur Mitrea, șefi de lucrări; Ion Barnea, asistent; Georgeta Palade, ceramistă.

— *Personal auxiliar*: Ana Matrosenco, asistent pentru bibliografia arheologică slavă; Pamfil P. Polonic, desenator; Exspectatus Bujor, secretar; D. Badea și Constantin Mateescu, expeditori ¹⁹.

Th. Sauciuc-Săveanu a fost director-delegat pînă în septembrie 1947. La 19 septembrie 1947, prof. Ion Nestor devine noul director al celor două secțiuni, respectiv director al MNA ²⁰.

Remarcăm că în anul 1947 s-au făcut o serie de cercetări de suprafață, care au dus la descoperirea a numeroase obiective arheologice. Astfel, Vlad Zirra a cercetat teritoriul a 11 localități din jud. Vâlcea și a 41 de localități din jud. Gorj²¹. Alte periegeze s-au efectuat în fostul jud. Romanai, în împrejurimile localităților: Vădastra, Corabia, Celei, Orlea, Gura Padinei. La acestea au participat: Ion Nestor, C. S. Nicolăescu-Plopșor, Corneliu Mateescu, M. Petrescu-Dîmbovița, Vlad Zirra și la unele Gh. Georgescu-Corabia²². De asemenea, în jud. Teleorman s-audescfășu-

¹⁸ Arh MNA, dosar 1945/9, f. 102.

¹⁹ Arh MNA, dosar 1947/1, f. 119–120.

²⁰ Arh MNA, dosar 1947/1, f. 42.

²¹ Arh MNA, 1947/6, f. 59 și 59 v.

²² Arh MNA, dosar 1947/6, f. 59 v.

rat cercetări de suprafață la : Surdulești, Zimbreașca, Ciolănești din Deal, la ele luînd parte : M. Petrescu-Dîmbovița și Corneliu Mateescu²³. În aceeași perioadă Ion Spiru a cercetat din punct de vedere arheologic aproape toate localitățile din fosta plasă Balaci. Numeroase complexe datînd din neolitic și pînă în feudalismul timpuriu au fost descoperite în împrejurimile orașului București (pe ambele terase al Dîmboviței, de la Buceurești pînă la Plătărești și Pițigaia și pe valea Colentinei de la Chitila pînă la Cernica, ca și în zona localității Sericu, fostul jud. Vlașca²⁴.

Din anul 1948 a început o nouă și importantă perioadă, se poate spune cea mai fertilă din toată istoria MNA.

În acel an a avut loc reorganizarea vechii Academii Române și transformarea ei în Academia R.P.R., ceea ce a avut drept urmare, printre altele, și trecerea activității arheologice din întreaga țară sub îndrumarea acestui for științific.

Pentru prima dată, în afară de șantierele obișnuite, la Zimnicea, în anul 1948, a fost organizat un șantier școală, cu prilejul cercetării așezării fortificate și a necropolei geto-dacice, pentru specialiștii mai în vîrstă, precum și pentru cadrele tinere, primii pentru a face schimb de experiență, ceilalți pentru a învăța diferite metode de cercetare. Amintim că la prima campanie de săpături de la Zimnicea, din anul 1948, au participat sub conducerea prof. Ion Nestor, următorii : Radu Vulpe, Hortensia Dumitrescu, Dorin Popescu, Bucur Mitrea, Corneliu N. Mateescu, M. Petrescu-Dîmbovița, Anton Nițu, Dinu V. Rosetti, Vlad Zirra, Eugenia Zaharia, Alexandrina Alexandrescu, Irina Căsan și Eugen Comșa²⁵.

Tot atunci s-a luat măsura ca pe șantierele principale să lucreze colective de arheologi, pentru ca studierea acelor obiective să fie cît mai judicioasă.

Paralel cu activitatea de pe șantier s-au efectuat, în împrejurimile lor, cercetări de suprafață pentru cunoașterea cît mai temeinică a mediului arheologic. Dealtfel, pe tot întinsul țării s-au intensificat atunci cercetările de suprafață în vederea realizării unor hărți arheologice detaliate, ceea ce urma să ducă la indicii importante privind densitatea populației din vechime și la aprecierea dinamicii ei.

Au fost încadrați ca asistenți la MNA tinerii cercetători Eugenia Zaharia (1949), Alexandrina Alexandrescu (1950), Eugen Comșa (1950), Sebastian Morintz (1950) și C. Preda (1951).

Începînd din anul 1949 s-a trecut la o nouă formă de organizare, pe plan național, a săpăturilor arheologice, ceea ce a contribuit la ridicarea arheologiei pe o treaptă superioară a dezvoltării ei.

O măsură importantă a fost aceea ca prin săpăturile arheologice să se „acopere” cît mai mult din teritoriul țării și problemele prioritare ale istoriei noastre vechi, fără a se neglija și celelalte probleme și epoci.

În acel an (1949) activitatea s-a desfășurat pe următoarele șantier arheologice : Iași — Botoșani — Dorohoi, Hăbășești, Poicnești, Poiana, Sărata

²³ Arh MNA, dosar 1947/6, f. 59 v.

²⁴ Cercetări arheologice de suprafață efectuate de Eugen Comșa, la unele au participat și : Al. Alexandrescu, Eug. Zaharia, Ștefan Cremnitzer, Victor Dobre, Paul Păltinea (Arh. MNA, dosar 1947/6, f. 59 v).

²⁵ Arh MNA, dosar 1949/6, f. 170.

Monteoru, Covurlui-Tutova, Garvăn, Histria, Mangalia, Zimnicea, Verbicioara, Balta Verde, în fostul jud. Trei Scaune, zona Tîrnava Mare, Moigrad, Munții Orăștiei și Vărsand ²⁶.

Treptat specialiștii din MNA au început să interpreteze pe baza concepției materialismului istoric observațiile făcute pe teren, ca și materialele adunate în cursul săpăturilor, prezentînd, cum este firesc, și datele de ordin tipologic (dominante pînă atunci în multe lucrări de specialitate) strict necesare. S-a acordat din acea vreme o atenție mult mai mare problemelor referitoare la activitățile economice, deoarece acestea au jucat în vechime un rol determinant în viața oamenilor. Pentru lămurirea unor astfel de probleme s-a ajuns la o colaborare tot mai strînsă cu specialiștii din domenii înrudite.

O altă măsură a fost aceea ca unele din așezările cercetate să fie dezvelite în întregime, pentru a se cunoaște amănunțit, nu numai elementele constructive ale locuințelor, ci mai cu seamă modul de organizare a așezărilor și pe baza planului lor general să se ajungă la unele concluzii privind organizarea social-economică și alte probleme de ordin demografic, ca și a tuturor elementelor specifice culturii respective. În acest scop a fost aleasă o primă așezare, cea de tip Cucuteni de pe „Holmul” de la Hăbășești.

La sfîrșitul anului 1949 s-a luat hotărîrea ca prin munca unui colectiv, să se realizeze, în decurs de cîțiva ani „*Repertoriul arheologic al României*”, care urma să cuprindă date despre descoperirile arheologice de pe tot teritoriul României, începînd cu cele din epoca paleolitică și pînă la întemeierea țărilor române ²⁷. La început trebuia făcut un efort deosebit, acela de a excerpta din foarte numeroase colecții de reviste din țară și din străinătate, din cărți, din arhive și din felurite colecții de materiale, date despre descoperirile arheologice de pe întinsul țării, iar după aceea să fie clasificate fișele respective, pe localități și să se treacă la redactarea articolelor. În 1950 și în cîțiva ani următori a lucrat la această temă un colectiv alcătuit din cca 40 de cercetători de la: București, Iași și Cluj. S-au întocmit 30 000 fișe de excerptare ²⁸, cuprinzînd date despre descoperiri arheologice din secolul trecut și din secolul nostru. Apoi s-au redactat, pentru descoperirile din întreaga țară cca 5 500 de articole ²⁹. Cîte unul de fiecare localitate, în unele cazuri referitoare la destul de multe descoperiri din diferite epoci și perioade, făcute pe acel teritoriu restrîns. Este regretabil că acțiunea nu a putut fi dusă pînă la capăt.

Pentru ca rezultatele săpăturilor arheologice să fie cunoscute publicului larg, la sfîrșitul anului 1948, s-a organizat, prin grija specialiștilor MNA, prima expoziție arheologică (în fosta clădire Bellu din curtea Academiei), în care erau prezentate materiale arheologice reprezentative, descoperite cu prilejul săpăturilor din acel an din întreaga țară ³⁰. Pentru vizitatori s-a publicat un ghid, iar unii din studenții care au participat la

²⁶ SCIV, 1, 1950, 1, p. 23—154.

²⁷ Arh MNA, dosar 1950/1, f. 1—178.

²⁸ Alexandru Păunescu, Paul Șadurschi, Vasile Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, vol. 1, București, 1976, p. 11.

²⁹ *Ibidem*, p. 11.

³⁰ Arh MNA, dosar 1948/3, f. 31 și f. 58.

săpături au fost angajați drept ghizi pentru publicul vizitator. Astfel de expoziții au mai fost organizate, în aceeași clădire, încă vreo cîțiva ani (1949—1953).

În același an (14—16 octombrie 1949), s-a desfășurat la București „Conferința pe țară a arheologilor”, în cadrul căreia responsabili șantierelor au prezentat rapoarte preliminare, urmate de discuții ample³¹. În modul acesta, rezultatele campaniei de săpături au devenit cunoscute specialiștilor din toate centrele de activitate arheologică din țară. De asemenea, se realiza un bogat schimb de idei și de metode de lucru. Consfăturile anuale ale arheologilor s-au continuat și în anii următori, pînă în prezent.

În domeniul valorificării rezultatelor săpăturilor arheologice s-a intensificat publicarea lor. Menționăm că în 1948 a apărut volumul XI—XII, ultimul din seria veche a revistei „Dacia”, iar în vederea răspîndirii, în cercuri cît mai largi, a datelor despre cercetările din 1948, într-un număr din 1949 din seria revistei „Studii”, s-au publicat rapoartele preliminare³².

Data fiind importanța majoră a unor astfel de lucrări pentru istoria veche a patriei, s-a luat hotărîrea ca, începînd din anul 1950, să se publice o revistă specială pentru oglindirea activității arheologice. Este vorba de revista „Studii și cercetări de istorie veche”. La început revista a fost programată să apară în două volume pe an, din care, în primul să fie publicate rapoartele preliminare de săpături, iar cel de-al doilea să cuprindă diferite studii de sinteză privind problemele istoriei străvechi și vechi, dar și lucrări în care să fie prezentate categorii de obiecte, note și recenzii. Curînd însă s-a constatat că revista amintită nu poate include toate lucrările redactate de arheologi și mai cu seamă rapoartele definitive, cu un număr mare de pagini și figuri. Atunci conducerea Academiei R.P.R. a luat o altă măsură, apreciată de specialiștii noștri, anume s-a început publicarea volumelor masive din seria „Materiale și cercetări arheologice”. Seria propriu-zisă a început prin volumul apărut în 1953, care avea un conținut foarte bogat (cuprîndea două monografii și alte studii ample). Al doilea volum al seriei de „Materiale și cercetări arheologice” a fost publicat abia în 1956 și avea, de asemenea, un conținut variat alcătuit din cîteva rapoarte definitive.

Despre așezările mai mari, cercetate intens, s-au redactat monografiile de mai multe sute de pagini, cu material ilustrativ bogat, care au început să fie publicate, prin grija MNA, în cadrul unei serii speciale de monografii arheologice. Prima din ele a fost aceea a colectivului, condus de Vladimir Dumitrescu, apărută în anul 1954, sub titlul de: „*Hăbășești. Monografie arheologică*”³³.

În perioada dată, ședințele de comunicări din cadrul MNA se țineau cu regularitate, fiind planificate pentru fiecare trimestru cu excepția perioadei campaniei de săpături.

Pentru realizarea, cu rezultate deosebite, a săpăturilor arheologice din anul 1949, printr-o hotărîre a Consiliului de Miniștri al R.P.R., la 8 martie 1951, s-a decernat Premiul de Stat al R.P.R. cl. II, colectivelor

³¹ SCIV, 1, 1950, 1, p. 15—22.

³² Studii, 2, 1949 1, p. 88—162.

³³ Vladimir Dumitrescu, Hortensia Dumitrescu, M. Petrescu-Dimbovița, N. Gostar, *Hăbășești. Monografie arheologică*, București, 1954.

de conducere a șantierelor de săpături arheologice și anume: Garvăn, Valea Jijiei și Hăbășești, pe care au lucrat specialiști din MNA. De asemenea și șantierului Piatra Roșie, condus de un colectiv de la Cluj ³⁴.

În 5 mai 1951, s-a hotărât schimbarea conducerii MNA. A fost numit, în locul prof. Ion Nestor, ca director-delegat prof. C. Balmuș, ajutat de doi directori adjuncți: Gh. Ștefan (care urma să răspundă de problemele legăturilor cu exteriorul) și Hortensia Dumitrescu (care urma să aibă sarcini administrative interne instituției) ³⁵. În perioada respectivă, personalul științific al MNA era alcătuit din: șefi de secție, consilieri: Ion Nestor și Dorin Popescu; șefi de lucrări: Gr. Florescu, Bucur Mitrea și Ion Barnea; asistenți: Exsp. Bujor, Vlad Zirra, Eugenia Zaharia, Alexandrina Alexandrescu, Ana Matrosenco, Eugen Comșa, Sebastian Morintz, apoi personal auxiliar și de îngrijire ³⁶.

În anii ce au urmat, activitatea arheologică s-a desfășurat într-un ritm deosebit. Numărul șantierelor arheologice s-a mărit pe măsura pregătirii cadrelor și mai cu seamă în funcție de necesități (ținând seama de problemele prioritare ale istoriei vechi a patriei). Dintre șantierele arheologice vom aminti cele mai importante, pe care s-a lucrat mai mulți ani (le înșirăm în ordinea cronologică a obiectivelor): Iași—Botoșani—Dorohoi (1949—1952); Traian (1951—1955); Hăbășești (1949—1950); Trușești (1952—1955); Verbicioara (1949—1951, 1955); Sărata Monteoru (1949—1954); Poiana (1949—1951); Munții Orăștiei (1949—1955); Popești (1954—1955); Morești (1952—1953); Garvăn—Dinogetia (1949—1955); Suceava (1951—1954). Rapoartele preliminare asupra rezultatelor acestor săpături, precum și ale celor referitoare la diferite sondaje sau săpături mai mici sînt publicate în seria revistei „Studii și cercetări de istorie veche” (1950—1955).

Între timp s-au produs alte schimbări în conducerea MNA. Pe data de 1 octombrie 1952, s-a aprobat demisia prof. C. Balmuș din funcția de director al MNA și a fost numit la aceeași dată ca director al MNA, prof. Gh. Ștefan ³⁷.

Cercetările arheologice din perioada analizată au avut rezultate deosebit de importante pentru fiecare epocă.

Studierea paleoliticului s-a intensificat mult. Într-un proces verbal din 23 octombrie 1952 se arăta că începînd din 1950 membrii colectivului Institutului de antropologie au efectuat săpături în peșteri, în domeniul paleoliticului și că „ar fi timpul să se intervină la Academie pentru ca să revină MNA această sarcină firească, fiind vorba de cercetări istorice. Paleoliticul reprezentînd cel dintîi capitol al istoriei noastre” ³⁸.

În cadrul colaborării dintre MNA și Institutul de antropologie al Academiei R. P. R., sub conducerea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor s-au făcut săpături într-o serie de complexe paleolitice: la Baia de Fier ³⁹, apoi la Ohaba Ponor, Băile Herculane ⁴⁰ și în zona Cerna-Olt ⁴¹, cînd s-au cercetat

³⁴ Arh MNA, dosar 1951/11, f. 73.

³⁵ Arh MNA, dosar 1951/6, f. 55—56.

³⁶ Arh MNA, dosar 1951/6, f. 120.

³⁷ Arh MNA, dosar 1952/17, f. 105.

³⁸ Arh MNA, dosar 1952/12, f. 1.

³⁹ C.S. Nicolăescu-Plopșor, SCIV, 4, 1953, 1—2, p. 195—209.

⁴⁰ C.S. Nicolăescu-Plopșor și colab., SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 129—146.

⁴¹ C.S. Nicolăescu-Plopșor și Corneliu N. Mateescu, SCIV, 6, 1955, 3—4, p. 391—407.

numeroase peșteri de pe ambii versanți al Carpaților Meridionali din regiunea cuprinsă între cele două riuri. Important este și faptul că, prin grija lui C. S. Nicolăescu-Plopoșor, s-a început pregătirea unor cadre tinere (de ex. Alexandru Păunescu), care curînd după aceea au intrat în componența sectorului paleolitic al Institutului de arheologie.

Fig. 3 Prof. Gh. Ștefan.

O dezvoltare deosebită se constată în domeniul cercetării epocii neolitice, de pe tot întinsul țării, prin eforturile specialiștilor din MNA. Pe lângă culturile cunoscute pînă atunci, au fost descoperite și definite cîteva culturi, cum sînt : Criș⁴², ceramicii liniare⁴³, Dudești⁴⁴, Hamangia⁴⁵. Au fost periodizate mai amănunțit culturile : Boian⁴⁶ și Sălcuța⁴⁷. S-a dus o muncă susținută pentru definirea, cît mai precisă, a elementelor specifice tuturor culturilor neolitice.

În răs timpul studiat s-au descoperit cîteva așezări și o serie de morminte ce au contribuit la precizarea unor culturi din perioada de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului (de ex. : cultura Foltești⁴⁸, primele date despre culturile Cernavoda I, II și III⁴⁹, precum și morminte cu ocră)⁵⁰. Au fost cercetate amănunțit diferite stațiuni din epoca bronzului, din toate regiunile țării. S-a definit și o cultură nouă : Verbicioara⁵¹. Pentru cunoaș-

⁴² Ion Nestor și colab., SCIV, 2, 1951, 1, p. 55—60.

⁴³ *Ibidem*, p. 53—55.

⁴⁴ Arh. MNA, dosar 1954/8, f. 1—6 ; Eugen Comșa, SCIV, 7, 1956, 1—2, p. 41—49.

⁴⁵ Dumitru Bereiu, NEH, I, București, 1955, p. 29—46.

⁴⁶ Eugen Comșa, SCIV, 5, 1954, 3—4, p. 361—392.

⁴⁷ Dumitru Bereiu și Sebastian Morintz, SCIV, 3, 1952, p. 166—172.

⁴⁸ M. Petrescu-Dimbovița și colab., SCIV, 2, 1951, 1, p. 249—266.

⁴⁹ Dumitru Bereiu și Sebastian Morintz, Materiale, 3, 1957, p. 83—91.

⁵⁰ Vlad Zirra, MIA Chișinău, 1960, p. 97—129.

⁵¹ Dumitru Bereiu și colab., SCIV, 1, 1950, 1, p. 103—107.

terea ritului funerar și a structurii antropologice a populației din acea epocă, s-au studiat câteva necropole alcătuite din numeroase morminte (de ex. la Sărata Monteoru)⁵². A început și studierea mai atentă a primei epoci a fierului. Amintim descoperirile făcute în cadrul necropolelor de la Balta Verde, Gogoșu⁵³ și de la Stoicani⁵⁴. S-a pus accentul pe cercetarea unui număr apreciabil de așezări geto-dacice fortificate, cum sînt Grădiștea Muncelului (cu complexele sale de cult)⁵⁵. Specialiștii de la MNA au cercetat în continuare așezările de la : Poiana⁵⁶, Popești⁵⁷ și altele. Prin aceste lucrări s-au lămurit felurite probleme ale culturii materiale și spirituale ale geto-dacilor.

În domeniul arheologiei clasice, specialiștii din MNA (la care s-au adăugat în 1953 tinerii absolvenți : Petre Alexandrescu, Emilian Popescu și Victoria Eftimie) au acționat, mai ales, în Dobrogea, cercetînd în continuare complexul de la Histria, atît în cuprinsul incintei, în necropolă, cît și în teritoriul rural⁵⁸. De asemenea, s-a lucrat la : Mangalia, Constanța, Adamclisi, Troesmis și altele. Cercetări s-au făcut și în complexul roman din Muntenia de la Mălăiești⁵⁹, jud. Prahova. Nu a fost neglijată nici problema valurilor. Drept urmare s-au făcut cercetări de suprafață de-a lungul valului de pămînt din sudul Moldovei⁶⁰ și de-a lungul valurilor de pămînt și de piatră (așa numitele „valuri ale lui Traian”) dintre Cochirleni și Constanța⁶¹.

O activitate intensă — se poate spune de pionierat — s-a început prin studierea complexelor feudale timpurii, prin săpături, mai cu seamă la Garvăn, și prin cercetări de suprafață, cu care prilej în Dobrogea centrală⁶² și de nord-vest⁶³, ca și de-a lungul Dunării între Călărași și Giurgiu, au fost descoperite numeroase complexe din secolele VIII — XI⁶⁴.

Tot în perioada studiată s-au pus bazele științifice în cercetarea arheologică a epocii feudale, prin săpături în așezări rurale din sec. XIV (de ex. Zimnicea⁶⁵), în cimitire din același secol (de la Verbicioara)⁶⁶, și mai cu seamă prin săpăturile de la Suceava⁶⁷, unde s-au format cadre tinere (Gh. Diaconu, Șt. Olteanu, M. Matei) pentru studierea temeinică a epocii feudale, din care au fost încadrați în MNA, în septembrie 1953 : Nicolae Constantinescu, Trifu Martinovici, Petre Diaconu.

Nu au fost neglijate nici problemele interesante ale istoriei vechi a zonei orașului București. Dată fiind intensă activitate de construcții diverse

⁵² Eugenia Zaharia-Petrescu și Alexandrina Alexandrescu, SCIV, 3, 1951, 1, p. 162—168.

⁵³ Dumitru Berciu și Eugen Comșa, Materiale, 2, 1956, p. 262—489.

⁵⁴ M. Petrescu-Dimbovița, Materiale, 1, 1953, p. 157—211.

⁵⁵ De ex. C. Daicoviciu și colab., SCIV, 2, 1951, 1, p. 95—126.

⁵⁶ De ex. Radu Vulpe și colab., SCIV, 2, 1951, 1, p. 177—216.

⁵⁷ De ex. Radu Vulpe și colab., SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 239—269.

⁵⁸ De ex. Em. Condurachi și colab., SCIV, 2, 1951, 1, p. 127—158.

⁵⁹ Gr. Florescu și Exspectatus Bujor, SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 271—279.

⁶⁰ Radu Vulpe, SCIV, 1, 1950, 2, p. 163—174.

⁶¹ Eugen Comșa, SCIV, 2, 1951, 2, p. 233—238.

⁶² Eugen Comșa și Dorin Popescu, SCIV, 2, 1951, 1, p. 169—176.

⁶³ Eugen Comșa, SCIV, 4, 1953, 3—4, p. 747—757.

⁶⁴ Idem, SCIV, 5, 1954, 3—4, p. 585—593 ; Eugen Comșa și Sebastian Morintz, SCIV, 4, 1953, 3—4, p. 758—763 ; Bucur Mitrea și colab., SCIV, 4, 1955, 1—2, p. 236 ; Niță Anghiclescu, SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 311—328.

⁶⁵ De ex. Ion Nestor și colab., SCIV, 1, 1950, 1, p. 93—102.

⁶⁶ De ex. D. Berciu și colab., SCIV, 1, 1950, 1, p. 106.

⁶⁷ De ex. Ion Nestor și colab., SCIV, 3, 1952, p. 423—431.

din cuprinsul orașului și din împrejurimile sale, în 24 aprilie 1953, s-a organizat șantierul și colectivul arheologic București, cu misiunea de a supraveghea din punct de vedere arheologic zona orașului București și de a lua măsurile necesare, inclusiv prin săpături (unele ample la : Radu Vodă, Curtea Veche și Mihai Vodă), pentru salvarea obiectivelor arheologice și pentru punerea lor în valoare ⁶⁸. Colectivul era condus de : prof. I. Ionașcu, Letitia Lăzărescu și Sebastian Morintz. Din colectiv făceau parte din personalul MNA : D. Berciu, Vlad Zirra și Eugen Comșa. Mai colaborau C. S. Nicolăescu-Plopșor, Dinu V. Rosetti, Gh. Cantacuzino, Margareta Tudor, Gh. Aștancăi. Membrii colectivului au efectuat o serie de cercetări de suprafață ⁶⁹, urmate de săpături de salvare, cu rezultate din cele mai frumoase din punct de vedere științific, cit și muzeistic, pentru istoria veche a orașului nostru. Despre aceste cercetări a fost publicat un întreg volum în anul 1954 ⁷⁰.

Pentru asigurarea unor condiții mai bune, de lucru, cit și pentru organizarea unor depozite mai încăpătoare, în 7 ianuarie 1952, s-au luat primele măsuri în vederea reparațiilor și modificărilor din cuprinsul clădirilor MNA ⁷¹.

Potrivit hotărârii Prezidiului Academiei R.P.R., în luna ianuarie 1953, MNA a fost organizat în 4 sectoare de cercetare științifică :

I. *Sectorul paleolitic*: D. Berciu (responsabil), Hortensia Dumitrescu și Corneliu N. Mateescu.

II. *Sectorul neolitic și epoca metalelor*: Ion Nestor (responsabil), Eugenia Zaharia, Ecaterina Vulpe, Vlad Zirra, Eugen Comșa și Sebastian Morintz.

III. *Sectorul slavagist*: Gr. Florescu (responsabil), Radu Vulpe, Iorgu Stoian, Exspectatus Bujor, Bucur Mitrea, V. Canarache și C. Preda.

IV. *Sectorul prefeudal*: Ion Barnea (responsabil), Dorin Popescu, Ana Matrosenco și Valeria Popescu.

Celor patru sectoare li s-a adăugat *Colectivul de „texte și inscripții”*: C. Balmuș (responsabil), Emil Condurachi, D. M. Pippidi, A. Frenkian, T. Vasilescu, Șt. Constantinescu, Irina Casan, Victorița Eftimie, Vl. Iliescu, N. Marinescu, Virgil Popescu, Adelina Piatkovski, Em. Popescu și Petre Alexandrescu ⁷², precum și celelalte laboratoare ale MNA.

Curînd după aceea (la 19 martie 1953), Dorin Popescu a fost numit ca director adjunct ⁷³, funcție pe care a deținut-o vreme îndelungată.

La 15 septembrie 1954 secția de științe istorice a Academiei R.P.R. a aprobat propunerea conducerii MNA de a înființa în cadrul muzeului un sector de etnografie, urmînd să se încredințeze conducerea sectorului respectiv lui Ion Vlăduțiu ⁷⁴.

Menționăm și faptul că treptat personalul laboratoarelor MNA a fost completat, ceea ce a dus la întregirea mai rapidă a materialelor ceramice descoperite în cursul săpăturilor, ca și la creșterea ritmului activității cabi-

⁶⁸ Arh MNA, dosar 1953/5, f. 1—230.

⁶⁹ Arh MNA, dosar 1953/4, f. 89—97.

⁷⁰ *Șantierul București*, vol. *Studii și referate ...*, I, București, 1954, p. 285—538.

⁷¹ Arh MNA, dosar 1952/2, f. 137.

⁷² Arh MNA, dosar 1953/3, f. 19.

⁷³ Arh MNA, dosar 1968, f. 217.

⁷⁴ Arh MNA, dosar 1954/3, f. 140.

netului de desen și cartografie. Drept consecință, s-au putut realiza o serie de monografii, cum au fost cele despre : Izvoare ⁷⁵, Balta Verde, Gogoșu ⁷⁶, Pietrele ⁷⁷ și altele publicate în 1957, în volume separate sau grupate în volume din seria „Materiale și cercetări arheologice”.

Creșterea apreciabilă a numărului de publicații (numai în colecția „Studii și cercetări de istorie veche”, între anii 1950 și 1956, au apărut 11 volume (unele cu un număr mare de pagini), a volumului de „Materiale și cercetări arheologice”, ca și a monografiei Hăbășești, a permis începerea unui schimb mai intens de publicații cu instituții similare din străinătate, deci la îmbogățirea apreciabilă a fondului de cărți al bibliotecii MNA.

Ca și pînă atunci, ședințele de comunicări s-au ținut regulat cu participarea nu numai a specialiștilor, ci și a studenților.

Toate aceste activități ale Institutului colectiv științific și auxiliar al MNA — cu rezultate deosebite, apreciate în țară și străinătate — au avut drept urmare, transformarea, în primăvara anului 1956, a Muzeului național de antichități în Institut de arheologie. Instituția noastră devenind de drept, ceea ce era de fapt, un institut central pentru întreaga țară, în domeniul arheologiei.

În încheiere, se cuvine să subliniem și un alt aspect important, anume acela că în tot cursul perioadei la care ne-am referit a existat o permanentă preocupare de stringere a legăturilor dintre învățămîntul superior și activitatea științifică a personalului MNA. În primul rînd, unii dintre specialiștii mai în vîrstă, din cadrul MNA, în frunte cu directorul instituției, au ocupat în permanență posturi de profesori (Th. Sauciuc-Săveanu, Ion Nestor, Gh. Ștefan, C. Balmuș) și conferențieri la Facultatea de litere și filozofie București, mai apoi la Facultatea de istorie, avînd astfel posibilitatea să selecționeze și să pregătească o serie de cadre tinere, din studenții pasionați pentru arheologie. Un rol de seamă, în perioada dată, l-a avut Seminarul de preistorie (condus de prof. Ion Nestor), în cadrul căruia s-a format o adevărată pleiadă de cadre tinere dedicate arheologiei. Unele din aceste cadre au ocupat posturi de asistenți la Facultatea de istorie, contribuind, la rîndul lor, la pregătirea studenților de la catedrele de istorie veche și arheologie.

În al doilea rînd, an de an, pe șantierele de săpături arheologice, participau studenți de la Facultate, din care se selecționau viitorii cercetători. Acei studenți, după întoarcerea de pe șantier, făceau practică la MNA prin spălarea, marcarea și chiar întregirea materialelor. De asemenea, duceau discuții cu specialiștii și învățau foarte mult din contactul direct cu materialele arheologice. Legătura dintre activitatea intensă a personalului științific al MNA și facultate se mai realiza și prin participarea studenților la ședințele de comunicări ale MNA. Menționăm că, un timp, acele ședințe s-au ținut chiar în incinta Facultății de litere și filozofie.

⁷⁵ Radu Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936—1948*, București, 1957.

⁷⁶ Dumitru Berciu și Eugen Comșa, *Materiale*, 2, 1956, p. 262—489.

⁷⁷ Dumitru Berciu, *Materiale*, 2, 1956, p. 493—562.